

Андреј Стојановић (Београд)

Функционална стилистика на српском језичком подручју

79

Кључне речи:

функционална стилистика,
српски језик, пермска школа,
стилистика текста,
предтекстуални ниво.

У раду се расветљавају специфичне околности, износе резултати и сагледавају перспективе развоја функционалне стилистике на српском језичком подручју.

1. Почетком 80-тих година XX века на српском¹⁾ језичком подручју започињу шира²⁾ истраживања у области функционалне³⁾ стилистике. Стаменка Радић, као један од пионира у тој области, констатује: „За srpskohrvatsko jezičko područje slobodno se može reći da sem pojedinačnih i uzgrednih napomena o postojanju funkcionalnih stilova, neka

veća pažnja nije im poklanjana...“ (Radić 1982: 4). Нешто касније, сличне тврдње поновиће и други истраживачи (нпр., Тошовић 1983). Тако, Б. Тошовић о нашем заостајању у сфери лингвостилистике узгредно закључује: „Можда и недоумицама у прошлости око мјеста и улоге стилистике у науци о језику могли бисмо објаснити не одвећ велик интерес наших

- 1) Српско језичко подручје обухвата све варијанте (београдско-новосадску, сарајевску, загребачку и „подгоричку“) српског књижевног језика.
- 2) Значајан почетни импулс (50–70-тих година) за утемељивање функционалне стилистике код нас даје загребачка стилистичка школа (уп.: Тошовић 1988: 33–34).
- 3) Термин „функционална стилистика“ и остали стилистички термини у овоме раду употребљавају се, искључиво, у духу искристалисане термиолошке традиције пермске стилистичке школе (тима се ми, заправо, дистанцирамо од термиолошких решења која проистичу из функционалне стилистике у верзији прашке школе). Уп.: „Функциональная стилистика – это лингвистическая наука, изучающая особенности и закономерности функционирования языка в различных видах речи, соответствующих тем или иным сферам человеческой деятельности и общения, а также речевую структуру складывающихся при этом функциональных стилей и нормы отбора и сочетания в них языковых средств“ (Кожина 1968: 69).

Стил 2002

лингвиста, поготово русиста, за лингвостилистичка истраживања. А мали је број и оних који су се код нас бавили стилистиком других језика“ (Тошовић 1985: 106). Исти аутор ће, након неколико година, у својој капиталној монографији забележити: „Iako је Jugoslavija ostala gotovo po strani osnovnih stilističkih tokova, ne može se reći da se FS-pravac ne razvija i kod nas... Za sada nemamo temeljitijih i širih istraživanja pitanja iz ove oblasti, a poređenja sa drugim stilističkim školama još više nam ukazuju na veličinu te praznine. Naše FS-analize nisu ni brojne, ni obimne, ni temeljne...” (Тошовић 1988: 32).

Треба нагласити да изнете констатације о стању у домаћој функционалној стилистици јесу – бар у начелу – тачне и да њих изричу, најчешће, домаћи русисти (стилистичари). Међутим, недостају дубља објашњења истинских узрока *вишедеценијског* занемаривања ФС-описа српског језика. Сагледавање тих узрока нипошто није тривијално питање. Оно је утолико значајније уколико се зна да систематско, *вишедеценијско* одустајање у нашој лингвистици од функционалне стилистике аутоматски означава и систематско занемаривање описа српског књижевног језика, односно занемаривање српске нормативистике и свеукупне културе говора. Разјаснимо, најпре, специфичне околности које прате развој функционалне стилистике на српском језичком подручју.

1. 1. У савременој (функционалној) стилистици постоји пречишћен став о главним узроцима неједнаког (неретко и дисонантног) тумачења стилистичких појава, карактеристика структуре стили-

стике, основних њених проблема и категорија. То је повезано, пре свега, с тим *како* научник (или одговарајући научни правац) решава проблем *langue-parole*, како он уопште тумачи *језик*, његове функције и задатке лингвистике (Кожина 1983: 8). Дакле, сасвим упрошћено може се рећи да „дефиниција стила зависи од тумачења језика“ (Кожина 1983: 9). Усвајајући наведени став као темељно полазиште, проценићемо услове за развој функционалне стилистике у сербскохрватистици.

У Белићевој школи (и код већине његових следбеника) није било места за функционалну стилистику. И то је разумљиво. Разлог томе је Белићево схватање језика (укључујући овде и специфично тумачење појма „књижевни језик“), његово поимање задатака лингвистике, неприхватање дихотомије *langue-parole*, негативан однос према нормативној граматичкој односно према експлицитној норми, пропагирање жалове теорије о спонтаном развоју језика. Своје погледе на језик и лингвистику челник школе објашњава и у чланку *О лингвистици проф. А. Белића (1949–1950)*. Овде Белић каже: „Лингвистика, ако се тако може рећи, треба да је лингвистичка...“, при чему „... све чиме се језик одликује и одређује мора пролазити кроз језик, ту добити и своју природу и своје особине. Лингвистичка лингвистика значи да ће језик бити искључива призма кроз коју се пролама све што се врши у души човековој, а што се у њој одазива под утицајем спољашњег света“ (Белић 1949–1950: 4). Иако Белић не уважава, не признаје⁴⁾ чувену дихотомију *langue-*

4) Уп.: „... његова [Сосирова – Прим. А. С.] динамичност и статизам у језику ... и његово раздвајање *langue* и *parole* и многа друга тврђења – нису ме задовољавала“ (Белић 1949–1950: 3).

parole, то му не смета да „природу језика“ тобоже објашњава „природом језика“, да реченицу прилично наивно тумачи као „непосредни израз нашег мишљења“, да тврди како „у језику имамо двојаких функција: а) функције делова реченичких и б) функције засебних врста речи“ (1949–1950: 18). Као што видимо, појам „функција“ овде има сужено⁵⁾ значење (тзв. лингвистичка функција), што је у пуном складу са намером да се функционисање језика посматра, ако се тако може рећи, као „динамика“ унутар језичко-граматичког система (денотативно-десигнативни аспект). Стога Белићева концепција језика не мора ни да залази у екстралингвистичке сфере, у текст (већи од реченице-исказа), у типологију говора. Потврду да је то заиста тако налазимо у Белићевим речима: „Ако је потребно да у лингвистици има филозофије или психологије, социологије или логики, то је могла бити само она филозофија, психологија, социологија или логика које су *истицале из самог језика*...“ (Белић 1949–1950: 3–4; наглашавање у

тексту је наше – А. С.). Уз то, Белић је у сербокроатистици лансирао такву концепцију језика у којој нормативистика (нормативна граматика и уопште експлицитна језичка норма, стилске норме, односно узус појединих функционалних стилова) готово да и нема неког посебног значаја. То је стога што Белић сматра⁶⁾ да се „у средишту“ језичког развоја као изванредно тананих струјања „налази човек са својим *језичким осећањем* као *врховним* мерилем и *регулаишором* тих струјања“ (Белић 1949–1950: 36; истицања су наша – А. С.). Белићева (ауторитарна) језичка политика, заснована на теорији спонтаног развоја језика и језичком осећању (уместо нормативне граматике, експлицитне норме и стилског узуса), означава неку врсту волунтаризма који нас је у савременом српском језику довео до поразног правила⁷⁾: *Пиши како знаш, јовори како хоћеш*. Стога уопште не изненађује да се Белић стилистиком није бавио. Међутим, Белићу то нимало није сметало да о стилистици (и стилу)⁸⁾ исказе своје мишљење и „пропише“, чак,

81

- 5) Кад је реч о језику (и функционалној стилистици), треба разликовати појмове „лингвистичка функција“ и „социјална функција“ (не заборављајући да се поменуте функције прожимају – Кожина 1989: 5–6).
- 6) Ради се, заправо, о пропагирању у сербокроатистици „конценције спонтаног језичког развоја“, која се показала као јалова стратегија. Нажалост, ову бродоломну стратегију још и данас упорно пропагира руководство Института за српски језик с а н у, односно Белићева ученица М. Ивић. Тиме се и српском језику, и србистици, и српској култури наноси непроцењива штета (о томе смо више пута у својим радовима сигнализирани; уверљиву и оправдану критику даје и Маројевић 2000: 32).
- 7) У вези са поменутим „правилом“ се каже: „...upravo to odsustvo bilo kakvog stava, odluke ili pravila dovelo je do toga da je većina srpskih postojećih i dobrih reči i naziva izbačena iz upotrebe i zamenjena stranim rečima. Pokazalo se da teorija o spontanom razvoju jezika dovodi samo do spontanog kvarenja i zanemarivanja srpskog jezika...“ (М. Медић, *Медицински речник: латинско-српско-латински*, Београд, 1998, стр. 1х).
- 8) У теорији и пракси, Белићев приступ стилу је волунтаристички. Тачније, Белић сматра да не постоје било какве (ограничавајуће) норме функционалних стилова, већ тврди да је пошљалац писане поруке тобоже апсолутно слободан у избору језичких средстава и да једино треба да се ослања на своје језичко осећање. Уп.: „Треба осећати

чиме она треба да се бави. Уп.: „...свим тим *могућностима* [за мисаони или осећајни начин исказивања мисли или изражавања, писања или говора – Прим. А. С.], са њиховим везивањем за потребе, обзире и циљеве нашег стваралаштва, ма које врсте оно било, бави се стилистиком“ (Белић 1935: 135; истицање у тексту је наше – А. С.). Наглашавајући код стилистике бављење „могућностима“ (стилским поступцима, а нарочито – потенцијалом језичких јединица у оквиру језичко-граматичког система), Белић практично изједначава целокупну стилистику са оним огранком стилистичких проучавања који у савременој терминологији носи назив „стилистика ресурса“ (конотативна стилистика), при чему је поменути огранак и најудаљенији од онога што се назива „функционална стилистика“. Уско гледање на стилистику условљено је и Белићевим поимањем књижевног језика. Не заборавимо да је Белић оријентисан углавном на сагледавање фикционалне литературе (белетристички текстови), због чега његова дефиниција књижевног⁹⁾ језика гласи: „Наш књижевни језик – народни је језик употребљен у књижевности“ (Белић 1952: 6).

Немајући могућности (због ограниченог простора) да се дуже задржавамо на Белићевој филозофији језика и стила, можемо упрошћено резимирати следеће:

Белићевски модел језика (денотативно-десигнативни, који потиче још од Де Сосира) не може да издржи озбиљнију научну критику. Тачније, тај модел језика (његово познавање и владање њиме још у школским клупама, јер ту је реч о првом, елементарном, степену језичке свести) није способан да „преведе“ потенцијалну комуникативност језичко-граматичког система у реалну комуникацију. Стога, тај модел језика због свеобухватности проучавања и описа објекта лингвистике треба допунити (што се у свету обично и чини – Кожина 1989) функционално-комуникативним аспектом. Јер за реализацију *исцијинске* језичке комуникације у свим сферама (а не само у свакодневном разговорном језику) неопходно је овладати стилистичким знањима и навикама, нормама¹⁰⁾ функционалних стилова и њихових подваријетета. Међутим, за Белића и већину његових данашњих следбеника (в. ниже) функционално-комуникативни аспект језика као и да не

оне могућности које стоје на расположењу свакоме ко пише и од којих он има права узети ону која најбоље одговара ономе што је он хтео рећи. Ако и постоји мирни, мисаони ред у исказивању мисли, то не значи да је само он правилан, већ да је и он могућан ... постоје још и многи други начини којима писци исказују своју мисао. Кад им се то не би допустило, не би се допуштало да стил уопште постоји...“ (Белић 1935: 140).

- 9) Белићева ученица (академик Милка Ивић) још и данас понавља: „Због сазвучја са речју књижевност [...] уобичајено је у нашој средини да се под појмом књижевни језик подразумева само језик лепе књижевности“ (цитат по: Стојановић 1997: 566). Наведено гледиште је превазиђено још у прошлом веку (в., нпр., Јонке 1952–1953).
- 10) Владање нормама функционалних стилова представља други, највиши (у хронолошком погледу обично каснији), ступањ језичке компетенције, односно највиши ниво културе говора. Ретки су говорни представници који достигну такав ниво (премда то и није њихова обавеза). Међутим, пасивна знања из те области су веома пожељна, јер сведоче о нивоу културе појединца и друштва.

постоји¹¹⁾. Ту није проблем у томе што они имају своје (различно од других) виђење језика (то право се никоме и не може одузети), него проблеми настају кад се властито гледиште фаворизује као једино¹²⁾ исправно, кад се минимизирају резултати супротне оријентације тиме што се подаци „старог знања“ (претходника) „фалсификују“, прећуткују (било да је реч о угледним лингвистима или реномираним лингвистичким школама) и сл. Из тих и многих других разлога сма-трамо да је Белићево учење о језику једнострано, неприхватљиво, па и штетно¹³⁾ по српски језик и србистику.

И тако, намеће се критично питање: да ли су у Белићево време у сербокроатистици сви истраживачи беспоговорно следили Белићево учење о (књижевном) језику? Одговор је, срећом, одричан. Не, нису. Покажимо то на једном упечатљивом примеру.

Почетком 50-тих година дијаметрално супротан (у поређењу с конзервативним белићевским моделом језика) став о језику постулира Људевит Јонке у раду *О разноликој служби књижевнога језика*. Највероватније под утицајем прашке школе, Јонке се међу првима у сербокроатистици супротставља белићевском догматизму и храбро проговара о томе да је „у књижевном језику потребна већа функционална и стилска диференцијација“ (Јонке 1952–1953: 101). У том смислу, аутор

у поменутом раду укратко разматра неке карактеристике функционалних (под)стилова, називајући их „новинарски језик“, „пословни језик“, „научни језик“, „пјеснички језик или језик умјетничког дјела“, „трговачки језик“, „административни, војнички, адвокатски, политички, литургијски и дипломатски језик“¹⁴⁾. Осим тога, Јонке одлучно устаје против теорије о спонтаном развоју језика. Уп.: „Ne može se nipošto održati mišljenje, da lingvistička teorija treba samo da kaska za razvitkom književnoga jezika bilježeći i tumačeći njegove pojave; naprotiv, za pravilan razvitak književnoga jezika i potrebno je i korisno, da lingvistička teorija održava korak s njegovim razvitkom i da pomaže piscima, koji stvaraju uzus, i mladim generacijama, koje se bez nje ne mogu da snađu. Potreba i težnja za određenosti i tačnošću u jezičkom izražaju nužno zahtijeva postojanost, doduše elastičnu, koju ne mogu ostvariti samo književnici, nego i lingvisti svojom sistematskom i svijesnom brigom o jeziku“ (с. 102). Оно што конзервативни Белић – у своје време – и његови ученици – у новије време – покушавају у србистици да прећуте (мисли се на прећуткивање функционалног раслојавања језика, као и норми функционалних сти-лова) – то прогресивни Јонке узгредно саопштава још пре пола века. Уп.: „Ne može se mjeriti uspješnost nekoga novinarskoga jezika s uspješnošću jezika iz kojega

11) Иако је у лингвистици заокрет ка функционално-комуникативном проучавању језика (комуникативна лингвистика, лингвопрагматика, текст-лингвистика, функционална стилистика) назначен још 60-тих година, тај процес је у светским размерама постао заступљенији и интензивнији тек 80-тих година XX века (в., нпр., Кожина 1989: 3–4).

12) Различита гледишта су, по правилу, комплементарна, односно из различитих аспеката расветљавају јединствен објекат.

13) О „штетним наносима“ у србистици види у: Маројевић 2000: 32.

14) О међусобном односу појмова „функционални стил“ и „стручни језик“ в. у: Стојановић 1996.

drugoga ogranka, nego samo u poređenju s kojim drugim manje ili više uspešnim novinarskim jezikom. Po izvršavanju službe mjerimo uspešnost istovrsnih ogranka!“ (*Ibidem*, 102). Најзад, у Јонкеове заслуге за развој функционалне стилистике српског језика убрајамо и јавни позив свим домаћим лингвистима да отпочну функционално-стилистичка истраживања. Уп.: „Bit će nam stalo samo do toga, da svaki ovaj funkcionalni jezik u okviru opće gramatičke i pravopisne pravilnosti što bolje izvršava svoje osobite funkcije. Upravo u tome stoje pred našim lingvistima još mnogi i korisni zadaci. *Ima tu posla za čitave legije stručnjaka*“ (Jonke 1952–1953: 104; истицање у тексту је наше – А. С.).

Сумирајући досадашње излагање (на примеру Белићевог и Јонкеовог језичког модела, који коегзистирају у сербокроатистици) о извесним околностима које прате развој функционалне стилистике на српском језичком подручју, неопходно је истаћи и следеће.

Белићево тумачење језика (и стила, и књижевног језика, и норме, и других елемената о којима је напред било речи) истичемо, пре свега, због тога што је оно

служило његовим верним ученицима (в. ниже) као својеврсни узор. Таква ситуација у београдско-новосадској¹⁵⁾ лингвистичкој школи представља кочницу у развоју функционалне стилистике и свеукупне културе говора. Погледајмо, ипак, шта о функционалној стилистици кажу Белићеви ученици.

1. 2. Овде се најпре поставља питање: ко су заправо Белићеви ученици и зашто је баш њихово мишљење о функционалној стилистици толико вредно помена? Уопштено говорећи, ту се мисли махом на сербокроатисте тзв. друге генерације београдско-новосадске школе (укључујући и поједине англисте), као и на најрепрезентативније њихове (данашње) следбенике. Сви су они углавном окупљени око новосадског лингвистичког круга¹⁶⁾ у оквиру САНУ. Они су себи доделили улогу да у домаћој општој лингвистици постану „главни“ арбитри који би чак да одлучују о судбини функционалне стилистике. То посебно истичемо због тога што се Белићеви ученици (в. ниже) функционалном стилистиком нису никада бавили. И више од тога: они не само да због тога нису компетентни за подручје стилистике, него нису ни елементарно

15) Загребачка и сарајевска лингвистичка школа (као мање конзервативне у поређењу с београдско-новосадском) испољавају нешто више слуха за функционално-комуникативни приступ језику. Стога нам и прва обавештења о ФС-раслојавању српског језика стижу управо из тих центара (Jonke 1952–1953; Radić 1982; Тошовић 1983).

16) Језгро тог круга чини брачни пар сербокроатиста (Милка и Павле Ивић), чија је лингвистичка делатност у целини оцењена као „штетни нанос“ у српском језику и србистици (Маројевић 2000: 32). Супротног је мишљења новинар М. Јевтић (1998: 135), који процењује да се ради о „најзнаменитијим и нашим и светским славистима“. Ми се са оценом новинара не слажемо јер смо истраживањем утврдили да су филолошки чланци М. Ивић типична квазиелитистичка појава (Стојановић 1998, 1998а, 2000, Стојановић 2001).

обавештени¹⁷⁾ о савременим стилистичким токовима (у светским или европским размерама) а ипак узимају себи за право да методом научне нетолерантности¹⁸⁾ (нпр., прећуткивањем пређашњег знања) доносе коначне оцене о стилистици, пласирајући нашим средњошколцима и студентима искривљену слику о дOMETИМА стилистичке науке. Погледајмо, напoкoн, како то чине Белићеви ученици.

У прећуткивању „старог знања“ (овде се из практичних разлога узима само пример функционалне стилистике) сербoкpoатистa Милка Ивић је превазишла и самог Белића. Иако се јавно представљала и као слависта и тзв. стручњак за општу лингвистику, М. Ивић је на недобронамеран¹⁹⁾ начин минимизирала и прећуткивала развој функционалне стилистике у верзији совјетске и руске лингвистичке школе. Чинила је то најпре средином²⁰⁾

85

- 17) Не желимо да верујемо да „арбитри“ само због непознавања (руског) језика нису били у могућности да се из прве руке обавесте о непрекинutom развојном путу (од 1954. до данас) и савременим дoмeтИМa (Кожина 1997) функционалне стилистике у Европи oднoснo нa Истoкy (нпр., пермска школа, саратовска школа и др.). МoглИ сe o тoмe oбaвeстИтИ и из друге руке, нa српскoм језИкy (нпр., Jonke 1952–1953), из докторских дисертација (нпр., Radić 1982; Tošović 1983 и др.).
- 18) У oвoм броју часoпИсa, пИтaњeм нaучнe кoмyнИкaцИје и (нe)тoлeрaнтнoстИ бaвИ сe МaрИја Кoтјурoвa у члaнкy „Научная коммуникация и толерантность“.
- 19) Тврдња да сe рaдИ бaш o недoбpoнaмeрнoстИ нИје нИкaквo eтИкeтИрaњe, нeгo је тo пpeцИзнa кoнстaтaцИја дoбИјeнa нa oснoвy спрoвeдeнИх ИстpaжИвaњa „фИлoлoшкe дeлaтнoстИ“ М. ИвИћ (СтoјaнoвИч 1997: 567, нaпoмeнa бр. 11; СтoјaнoвИч 1998, 1998^a, 2000; уп.: МaрoјeвИћ 2000: 32). Устaлoм, М. ИвИћ уoпштe и нe кpИјe свoјe јaвнe Изјaвe o нeтpпeљИвoстИ пpeмa рускoј кyлтyрИ, нaуцИ и рускoм нaрoдy (шИpe o тoмe вИдИ y: СтoјaнoвИч 1998: 83). Уп. нeпpИмeрeнy aлyзИјy из 1992. гoдИнe: „Дoк сe свeт бoјao Рyca [...] хpлИo је дa сaзнa штo вИшe o њИмa“ (ЈeвтИћ 1998: 35).
- 20) У члaнкy из 1965. гoдИнe „Problem norme u književnom jeziku“ (Književnost i jezik, Beograd, xii, 3, 13–22; Jezik, Zagreb, xiii, 1, 1–8) сeрбoкpoатИстa М. ИвИћ сe ycyђyje дa y cклoпy пpoблeмaтИкe књИжeвнoг језИкa cпoмeнe (oсИм Пpaжaнa) и нeкe сИтнИје члaнкe aмepИчкИх лИнгвИстa (yглaвнoм из пepИoдa 1960–1962) кoјИ сe бaвe „јeзИчкИм cтИлoвИмa“. O рaдoвИмa coвјeтcкИх лИнгвИстa кaжe сe, мeђyтИм, јeдвa нeкoлИкo рeчИ y пoднoжнoј нaпoмeнИ бр. 13, и тo: „Funkcionalna uslovljenost razlika u tipu izražavanja dobila je nedavno interesantno tumačenje u radovima ... И. Р. ГaльпepИн ... В. Г. Кoстoмaрoв ... , Мoсквa, 1965 ...“. Нeдoвoљнo yпyђeн чИтaлaц (aкo бИ кoјИм cлyчaјeм слeдИo тeндeнциoзнo тyмaчeњe М. ИвИћ) мoгao бИ y oнo вpeмe пoмИслИтИ дa cy CoвјeтИ тoбoжe кaскaлИ зa „пpeстИжИм“ Зaпaдoм y cфepИ фyнкцИoнaлнe cтИлИстИкe и тeopИје књИжeвнoг језИкa. МeђyтИм, тaj пoкyшaj М. ИвИћ дa пpeћyткИвaњeм „зaмyтИ вoдy“ y рИвaлcкoј бopбИ Истoкa и Зaпaдa нИје yспeo. Њeгa ћe ocyђeтИтИ yпpaвo oнИ рускИ лИнгвИстИ кoјИ cy пpaктИчнo свoј жИвoт yтpaдИлИ y тeмeљe фyнкцИoнaлнe cтИлИстИкe (нпр., МaргapИтa НИкoлaјeвнa КoжИнa). OпИcyјyђИ рaзвoјнИ пyт cтИлИстИкe рускoг језИкa, КoжИнa yкaзyјe нa oдгoвaрaјyћe рaдoвe (oвe рaдoвe М. ИвИћ нaмepнo пpeћyткyјe!): Г. О. ВИнoкyр (1925, 1929, 1959), В. В. ВИнoгpaдoв (1946, 1955, 1959), А. Н. Гвoздјeв (1952), И. Р. ГaльпepИн (1954), В. Г. AдмoнИ и Т. И. СИлмaн (1954), И. С. ИљИнска (1954), Р. Г. ПИoтpoвcкИ (1954), Ј. С. CoрoкИн (1954), Г. В. Cтeпaнoв (1954), Р. А. Бyдaгoв (1954), А. В. Фјoдopoв (1954), В. П. Мypaт (1957), Е. Г. РИзeљ (1961), М. Н. КoжИнa (1961, 1962) и мнoгИ дpyгИ (шИpe o тoмe в. y чaсoпИcy „Stylistyka“, Opole, 1995: 338–346; КoжИнa 1997: 9–49). ВИдИ тaкoђe: Jonke 1952–1953; Radić 1982; Tošović 1983, 1988.

Стил 2002

60-тих година, па почетком²¹⁾ и крајем²²⁾ 90-тих, и, што је много важније, чини то и данас²³⁾ (на почетку XXI века). Поражавајућа је чињеница да у *дойуњеном* издању из 1997. године М. Ивић не само да наставља да игнорише и прећуткује европске токове развоја *модерне функционалне стилистике*, него као челник САНУ (и у опробаном белићевском²⁴⁾ маниру) покушава да (заједно са својим истомишљеницима) потпуно закочи²⁵⁾ планско истраживање српског језика. И

уместо да у последњем тренутку усвоји филолошки програм обновљене србистике, поведе кампању код политичара да се српски језик издигне на ниво државног интереса (такав ангажман се подразумева као минимум), уместо да сачини план и организује рад, уместо да окупи армију (запослених и незапослених) домаћих слависта као своје „техничке помоћнике“, уместо да се одазове на све прозивке и гласна упозорења научне²⁶⁾ јавности и народа, новосадској

- 21) Овде мислимо на то да се 1990. године – по трећи пут – подмеће истоветан чланак (то је чланак из нап. 20, односно чланак из књиге „О језику Вуковом и вуковском“, Нови Сад, 1990, с. 92–100).
- 22) Све што је прећуткивала о функционалној стилистичкој у својим радовима из 60-тих година и радовима с почетка 90-тих година (в. нап. 20 и 21), М. Ивић ће наставити да фалсификује и подмеће читаоцима крајем 90-тих година у зборнику својих давно прештампаних чланака „О Vukovom i vukovskom jeziku“, друго, dopunjeno izdanje, Beograd, 1997, на стр. 152–153.
- 23) О нечувеном случају грубог прећуткивања водећих европских (руских) стилистичких школа види у: Ivić 2001 и Ivić 2001a.
- 24) Уп.: „Свако мешање граматичара [...] значило би грубо насиље над језиком. Граматичар има да иде за језиком...“ (Белић 1952: 2).
- 25) Милки Ивић је готово прешло у навику да кочи организован опис српског језика, да избегава „ревизију нормативне граматике“, да уместо тога пропагира теорију „језичког осећања“ и/или спонтаног развоја језика. Очигледно, све је то „наслеђено“ од реакционарног А. Белића (уп.: Белић 1952). Стога нас и не изненађује што Белићев ученик почетком и крајем 90-тих година XX века прећуткује резултате европске функционалне стилистике (уп.: Кожина 1997), а уместо синхронијског описа и идеја обновљене србистике громогласно проповеда акцентологију и „неодијалектологију“, чиме се заправо покушава у целини одгодити *организовано* проучавање матерњег језика. Уп.: „[...] треба застати, па се поштено прихватити модернизације граматичког канона. Али те модернизације не може и не сме бити док се дуг, пипав и одговоран посао описа савременог језичког стања не приведе крају“ [...] „Симптоматично је да се, у предлозима око приступања нормативном послу, појављује само идеја о томе да се испита језик писаца [...], иако је свима добро познато да у најтеже и најпрече задатке спада решавање наше комплексне и компликоване ортоепске проблематике. Већ је скретана пажња на то да је [...] од битне важности што хитније средити следећа питања: а) [...] акценатски систем [...]; б) [...] преношење акцента на проклитику; ц) [...] послеакценатске дужине Вуковог језика...“ (М. Ивић, Проблем норме у књижевном језику. – In: О језику Вуковом и вуковском, Нови Сад, 1990, с. 94, 99; М. Ivić, Problem norme u književnom jeziku. – In: O Vukovom i vukovskom jeziku, Beograd, 1997, s. 149, 155).
- 26) Уп. упозорење Стане Ристић (1995–1996): „[...] до данас немамо ни један нормативни приручник који би прописивао граматичку и лексичку норму“ (цит. по: Стојановић 1997: 567). Слична упозорења Милки Ивић стижу још 60-тих година од Миле

професорици је кудикамо примамљивије да уместо свега тога скоро пола века²⁷⁾ подмеће „наивна“ оправдања, као што их је у своје време подметао и ауторитарни Белић²⁸⁾. Оваква небрига сербокroatистичких челника за судбину српског (књижевног) језика представља неповољну околност за развој функционалне стилистике у Србији.

Најзад, Белићев ученик се ставља и у улогу „стручњака“ за општу лингвистику. И више од тога, одважио се да постане арбитар који би да пресуди и савременој европској функционалној стилистици.

У књизи *Pravci u lingvistici, deveto izd., dopunjeno poglavljem „Lingvistika u devedesetim godinama“* Милка Ивић (2001, 2001^a) је предвидела одељак „Stilistička proučavanja“. Међутим, поменути одељак се, гле чуда, односи само на традиционалну француску школу. То би српском читаоцу (ђацима и студентима) требало

тобоже да значи како лингвистика у претходним деценијама и „*Lingvistika u devedesetim godinama*“ нема ништа значајније од традиционалне француске стилистичке школе, што је, разуме се, нонсенс. Једном речју, М. Ивић (2001) је неодговорно *прећућала* савремене европске стилистичке школе, односно *све руске стилистичке школе*, а међу њима водећу, најмодернију и најпрогресивнију – *йермску школу функционалне стилистике*. Тај „пропуст“ уопште није случајан нити занемарљив, јер је нашим ђацима и студентима одавно требало рећи: *оно што је на Западу прамајика, то је данас на Истоку функционална стилистика* (у верзији пермске школе). Нажалост, у својој научној некоректности М. Ивић иде и корак даље, те у „Предметном регистру“ поменуте књиге *изостаје* (!) *чак и сам термин-јојам „функционална стилистика“*. Толики степен научне нетолерантности и отворене нетрпељивости²⁹⁾

87

Стојнић. Уп.: „[...] u našem školskom programu odsustvuje sistematsko negovanje kulture maternjeg govora“ (Часопис „Živi jezici“, Beograd, 1965, br. 1–2, s. 30).

- 27) Уп. оправдања из 60-тих година (часопис „Živi jezici“, Beograd, 1965, br. 1–2): „[...] Svako ima svoje ‘jezičko osećanje’, tj. intuitivni kompas u uspostavljanju struktura svoga maternjeg jezika. Jezičko osećanje je odani saveznik dok je čovek isključivo zabavljen svojim jezikom...“ (s. 13), или „[...] rad na normativnoj gramatici kod nas ne može biti uspešan dok se ne prečiste neki osnovni pojmovi među jezičkim stručnjacima“ (s. 37), или „A svi znamo: dokle god se najviša nastavna ustanova – univerzitet – ne modernizuje, ne možemo ni očekivati neki korenitiji napredak [...] Tu je [...] taj ozbiljan problem kojem ja ne vidim tako skorog leka, jer ne vidim koji bi to nastavni kadar bio i voljan i dovoljno teorijski spreman da sopstvenim snagama pristupi [...] reformi sadržaja lingvističke nastave“ (s. 4). У новије време (1992. и 1997) М. Ивић и новинарима нуди безброј неуверљивих оправдања, као у: Јевтић 1998.

- 28) О делатности А. Белића већ је било говора у овом раду. Осим тога, види: Белић 1949–1950, Белић 1952.

- 29) У књизи Милке Ивић (2001) врхунац нетрпељивости према свему руском кулминира на оним местима где аутор (иако сербокroatиста и слависта!) почиње да се понаша као какав англосаксонац, те „прецртава“ руску ћирилицу латиничким словима, користећи непримерено метод латиничке транслитерације за цитирање руских библиографских података у својим подножним напоменама. Овде је и право место да подсетимо академика да на овим просторима у славистичкој филолошкој традицији (у научним и стручним радовима) руска слова готово никада нису писана латиницом.

Слика 2002

према научним струјањима са Истока (из Русије) нагнали су нас да се – овде и сада – из научних и моралних разлога дефинитивно оградимо од лингвистичког аутопортрета сербокроатисте Милке Ивић, сматрајући њене бројне работе штетним наносом у српској култури (уп.: Маројевић 2000: 32). Делатност А. Белића и М. Ивић у „словима“ око властитог књижевног језика и функционалне стилистике уводе нас у шири контекст лингвистичке борбе Запада (прагматике) и Истока (функционалне стилистике у верзији пермске школе).

Запад је последњих година кренуо у неку врсту офанзиве, покушавајући да англосаксонски³⁰⁾ схваћену „стилистику“ и/или „ретику“ подведе под прагматику. У помодарском налету прагматике, домаћим стручњацима за општу лингвистику (В. Половина, Р. Бугарски) се „омакло“, па су и (руску) функционалну стилистику прећутно покушали да ставе у исту врећу са „англосаксонском стилистиком“ и реториком. Тако, на пример, Белићев следбеник Р. Бугарски у школском приручнику *Увод у ојшћу лингвистику* (4. издање, 1996, 269 с.) подучава младе српске генерације да се „ретирика“ и „стилистика“ подводе под прагматику (није занемарљиво да аутор у регистру појмова на крају књиге уопште

не наводи термин-појам *стилистика*), покушавајући да маргинализује појмове „стил“ и „лингвостилистика“ (с. 233–234). Срећом, покушаји какве затичемо код Р. Бугарског и М. Ивић успешно су у европској науци осујећени³¹⁾. Треба нагласити да је Бугарски и ранијих година настојао свим средствима да у српској средини сузбије незадржива струјања модерне функционалне стилистике (руске провенијенције). У те сврхе Бугарски не преза ни од лажних³²⁾ изјава. Једна од њих (изречена 1988) иде за тим да покаже како функционална стилистика тобоже не спада у лингвистику и да се сами лингвисти тобоже никада нису самостално занимали за функционалне стилове. Уп.: „[...] u samoj nauci o jeziku zapravo se nikad nije samostalno pojavilo interesovanje za ovaj specifični vid upotrebe jezika. U najboljem slučaju bi se moglo reći da su lingvisti, koji su doskora mahom smatrali da proučavanje stručnog jezika ne pripada njihovoj nauci...“ (Бугарски 1988: 20; наглашавање је наше – А. С.). Подсетићемо читаоца да је ова изјава дата 1988. године, тј. у време кад је развој традиционалне функционалне стилистике у Русији (почев од 1954. године!) увелико завршен (в.: Кожина 1997), док су на српском језичком подручју до тог времена увелико одбрањене неколике дисертације из обла-

30) На Западу (нарочито у англосаксонским земљама) термин „стилистика“ се пре свега доводи у везу са стилистиком белетристичке литературе (са проучавањем језика и стила белетристичке литературе) и лингвостилистиком која је аналогна пермској „стилистици ресурса“. Тако уско схваћена „стилистика“ готово и да нема, да тако кажемо, додирних тачака са функционалном стилистиком на Истоку (у Русији). Уп.: Стојановић 1997а.

31) О односу стилистике и прагматике види: Кожина 1996: 11–29, а такође у: „Стилистика и прагматика“. Тезисы докладов научной конференции (25–27 ноября 1997 года), Перм. ун-т, Пермь, с. 3–7; Стојановић 1997а.

32) О штетним наносима које је српском језику, србистици и функционалној стилистици причинио Р. Бугарски саопштано је у више наврата (нпр., Стојановић 1995: 22; Стојановић 1996: 45–46; Стојановић 1996: 6–14 и др.)

сти функционалне стилистике (нпр., Radić 1982; Tošović 1983 и др.).

Уз рецензентски благослов М. Ивић, њен ученик М. Радовановић (1986) у књизи „Социолингвистика“ прећуткује (као и Бугарски) комплетну руску функционалну стилистику, па ће на велика звона објавити алармантну полуистину: „[...] *u lingvistici se doskora malo*, а *u serbo-kroatistici nimalo vodilo računa o potrebi rada na opisivanju i uočavanju [...] funkcionalnog raslojavanja jezika i o subjezičkim varijetetima koje ti procesi proizvode*“ (Radovanović 1986: 169; наглашавање је наше – А. С.). Није тачно да се „*u lingvistici [do 1986] malo vodilo računa*“ о функционалном раслојавању језика, него је ноторна чињеница то да је од 1954. до средине 80-тих година у Русији практично завршен рад на опису функционалних стилова савременог руског књижевног језика (на тзв. првом функционалном нивоу – Кожина 1997). Дакле, до 1986. године у европској лингвистици су објављене капиталне публикације из функционалне стилистике, томови и томови *руских* књига, монографија, дисертација, тематских³³⁾ зборника (Кожина 1968, 1983, 1993, 1997).

На сличан начин (уз рецензентски благослов *дијалектолога* П. Ивића и И.

Грицкат), *историјар језика* М. Луковић (један од млађих ученика Ивићевих) преко ноћи добија на поклон улогу арбитра за подручје претежно синхронистички оријентисане функционалне стилистике. То је прави уникум! У ивићевском маниру, Луковић пред лицем међународне јавности (у поданички писаном чланку „Специјални стилови“ – Луковић 1996) приказује савремену функционалну стилистику тако да је претвара у „дечју сваштару“. Аутор је на једном месту помешао све: и радове својих старомодних учитеља (о деловању М. Ивић већ је било говора), и социолингвистички приступ стилистици (типичан за представнике прашке школе), и „студије без лингвистичких претензија“, и „типолошко-компаративне студије кroatисте Д. Брозовића“, и публицистичке радове англосаксонски оријентисаног Бугарског (који, као што смо горе показали, заправо негира само постојање функционалних стилова), и стилистичку концепцију³⁴⁾ Б. Тошовића (српско-аустријски русиста, поникао на тековинама руске стилистике – Луковић 1996: 144–145). Наша најкрупнија замерка Луковићевом приказу јесте то да аутор уопште не разликује, не раздваја две³⁵⁾ главне струје у словенској функционалној

- 33) Уп. податке из часописа „Stylistyka“ (Opole), 111, 1994: „Кафедрой русского языка и стилистики Пермского университета с 1966 по 1993 г. выпущено 20 сборников научных трудов [...] межвузовские сборники, как в зеркале, отражают становление и формирование в Советском Союзе, а затем в России молодой науки функциональной стилистики“ (s. 172). „Вышел в свет 25-й выпуск межвузовского научного сборника „Вопросы стилистики“ (вып. 1–25, Саратов 1962–1993). Вот уже более 30 лет в этом продолжающемся издании публикуются статьи по функциональной стилистике...“ (s. 179).
- 34) О Тошовићевој „екстралингвистичко-интралингвистичкој генези функционалних стилова“ в. у: Tošović 1988: 70–75; Stojanović 1999: 202.
- 35) Уп.: „Как известно, в отечественном и чешском языкознании 20–30-х гг. минувшего столетия интенсивно развивались функциональное и социолингвистическое направления, в проблематике которых одно из важных мест занимали вопросы стилистики...“ (Салимовский 2001: 79).

стилици: чешку (социолингвистички оријентисану) и руску (функционално оријентисану). Међутим, није баш све погрешно код Луковића. На пример, аутор лепо уочава разлоге заостајања домаће функционалне стилистике. У том смислу се каже: „Слаба упућеност [...] лингвистичког кадра на емпиријска истраживања функционалних стилова делимично је последица његове заокупљености [...] истраживањем [...] *дијалеката*, односно *јовора*. У ствари, није било целовите и консеквентне језичке политике...” (Луковић 1996: 144).

Резимирајући досадашње излагање, као заједнички именилац извлачимо следеће. А. Белић (челник) и његови ученици М. Ивић, Р. Бугарски, а затим М. Радовановић и М. Луковић припадају категорији *нестилистичара*, односно они се ни теоријски нити практично никада нису озбиљније бавили (функционалном) стилистиком. Иако нестручни за област стилистике, они су – свако на свој начин – узимали улогу арбитра који би да одлучи о њеној судбини на српској језичкој територији. Делујући у тој арбитражи са позиција стручњака за општу лингвистику, поменути аутори су се огрешили о научну етику. Тачније, показали су своје научно непоштење. Оно се пре свега изражава у научној нетолерантности, у прећуткивању лингвистичких струјања са Истока (у конкретном случају – прећуткивању³⁶⁾ водећих стилистичких школа у Русији). Прећуткивањем пред нашом јавношћу 50-годишњег развоја руске функционалне стилистике, замагљивањем (пред ђацима и студентима) њеног теоријског статуса, њене водеће улоге у стилистичким токовима савремене русистике, маргинализова-

њем њеног значаја у домаћој општој лингвистици испољена је, и то је најважније, небрига за судбину, односно опис матерњег (српског) језика и свеукупну културу говора.

1. 3. Осим нестилистичара, свој суд о функционалној стилици изричу и ретки домаћи стилистичари. Задржаћемо нашу пажњу на једном екстремном ставу, који ће нам послужити и као добар увод за приказ радова из функционалне стилистике на српском језичком подручју. Реч је о концепцији која је експлицирана у књизи *Стилистичка српског језика* (Симић 2000).

Аутор (представник „семиотичке стилистике“ и пропагатор идеја Де Сосира, А. Белића и др.) настоји да постулира необичну концепцију стила. На сам врх своје пирамиде Р. Симић поставља „песничку стилистику“ (стилистику песничког дела). У односу на такву стилистику, „функционална стилистика“ има тобоже нижи ранг (и/или ужи опсег), те испада да ова последња представља само делић стилистике песничког дела. Уп.: „Једна од тих сфера јесте нпр. стилистика уметности, друга, рецимо, стилистика језика, трећа пак функционална стилистика, четврта – *а која обухвата елементе свих претходних* уколико су, и када, својствени песничком делу – песничка стилистика...” (Симић 2000: 7; истицања су наша – А. С.). Овде се с правом намеће питање: откуд код Симића толико уско поимање функционалне стилистике? Одговор на постављено питање садржан је у Предговору поменуте књиге, где ишчитавамо „исповест“ о Симићевим невољама са стилистиком. Уп.: „Може се замислити у каквој су се невољи нашли професори и сарад-

36) Прећуткивање овде значи и негативан став према научним претходницима.

ници када је установљен курс стилистике на Филолошком факултету у Београду. Требало је снаћи се, пре свега осталог, у мноштву разноврсних [...] теорија о стилу. Од слабе је помоћи било, затим, обратити се овој или оној школи, овој или оној националној науци, јер је готово *немогуће наћи и два аутора* који заступају бар приближно иста гледишта. Требало је изградити *сасвим нову* платформу. У таквим приликама *морали смо кренути од самој почетка...*“ (Симић 2000: 5; наглашавање је наше – А. С.). Као што видимо, Симић нуди прилично неуверљиво оправдање за то што је прећутао³⁷⁾ делатност водећих европских стилистичких школа, што је пресавио табак и у сфери стилистичке науке мирно „креноу од нуле“. Кад неко у 2000. години креће у науци „од нуле“, кад користи оскудну литературу (правдајући се да је требало заобићи „заблуде и недомишљености слабијих теоретичара“, односно „сажети литературу у сопствене погледе“ – в. Предговор, с. 5), онда није ни чудо да занемари високе теоријске домете (руске) функционалне стилистике. Имајући све то у виду, забрињава чињеница да Симић у Предговору најављује и своју

будућу књигу – *Функционална стилистика* (на материјалу српског језика). Приказ који следи (в. доле) треба схватити као наш превентивни одговор на евентуалну појаву такве књиге, као и на прећуткивање (о томе је досад већ било говора) руске функционалне стилистике и „стилистичких“³⁸⁾ аспеката теорије језика“.

2. Традиционална³⁹⁾ функционална стилистика на српском језичком подручју. У раду *О разноликој служби књижевног језика* Љ. Јонке је, можда, први⁴⁰⁾ пут код нас указао на значај стилске диференцијације језика (Jonke 1952–1953: 101). Допринос утемељивању и развоју функционалне стилистике код нас дали су, по мишљењу Б. Тошовића (1998: 32), А. Антош (1972), К. Прањић (1973, 1985), Д. Росандић и Ј. Силић (1979), М. Младенов⁴¹⁾ (1980), М. Миновић (1982). То су били, разуме се, тек први кораци (најчешће као спорадичне напомене о појединим функционалним стилевима и њиховој класификацији), а емпиријска истраживања ће уследити доцније.

Не треба заборавити да 70–80-тих година (па и данас) у домаћој лингвистици доминирају сосировске традиције,

37) Симић не само што прећуткује чињенице, него и изврће општепознате ствари.

Рецимо, за контрастивну стилистику аутор паушално тврди да је „[...] у научним круговима мало позната грана стилистике...“ (Симић 2000: 10). Супротно становиште заступају стилистичари (уп.: Тошовић 1985; Стојановић 1995, 1998; Стојановић 1997, 2000а; Gajda 2000).

38) О „стилистичким аспектима теорије језика“ види у: Салимовский 2001: 79.

39) Појам „традиционална функционална стилистика“ (у верзији пермске школе) односи се на радове настале у периоду од средине 60-тих до почетка 80-тих година XX века. Уп.: Кожина 1997: 33.

40) По мишљењу Б. Тошовића (1988: 54), испада да је Белић у раду *Београдски стил* први пут код нас проговорио о стилском раслојавању језика. Тврдимо да Белић то није могао учинити јер је његово схватање књижевног језика било уско и једнострано (о томе је већ било говора). Осим тога, Белић се (функционалном) стилистиком никада није ни бавио.

41) Књига *Новинарска стилистика* М. Младенова (1980) састављена је као популарни, практични језички приручник за новинаре.

живе су и идеје генеративне⁴²⁾ граматике, а у моди је и приступ језику са позиција теорије скупова (код домаћих присталица теорије LSP – *languages for special purposes*). Иако је доживела прави бродолом⁴³⁾, теорија LSP је за потребе наставе страних језика и преводилаштва актуализирала истраживања нефункционалних текстова, избацивши у орбиту појам-термин „стручни језици“. Почеци организованијег бављења питањима „стручних језика“ у нашој средини везују се за крај 70-тих година, када је у Београду одржано саветовање⁴⁴⁾ „Место и улога страних језика у вишем и високом школству“ (1979). Приближно у исто време, загребачки часопис⁴⁵⁾ „Страни језици“ (1979, 1–2) објављује шири тематски блок о теоријским питањима „језика струке“.

Док је у домаћој лингвистици владало живо интересовање за теорију LSP и „стручне језике“, традиционална функционална стилистика у Русији (период 1965–1980) увелико је привела крају опис функционалних стилова руског језика на тзв. предтекстуалном нивоу. Управо у то време – почетком 80-тих година – лингвистичка струјања са Истока значајније су утицала на загребачку, а потом и на сарајевску русистику. Другим речима, и то треба посебно нагласити – главни поборници функционалне стилистике на српском језичком подручју јесу домаћи русисти. Русистички радови на подручју традиционалне функционалне

стилистике могу се условно поделити у три групе: (1°) истраживања функционалних стилова савременог српског језика на *предтекстуалном* нивоу (углавном на контрастивном плану), (2°) радови посвећени питањима теорије и методологије функционално-стилистичких истраживања, (3°) радови у области дијахроне (функционалне) стилистике српског језика. Засебну групу чине истраживања у области стилистике текста (на материјалу савременог српског језика).

1°. Прво опсежније истраживање на подручју функционалне стилистике српског језика спровела је Стаменка М. Радић (1982) под руководством А. Менаџ. Пионирска дисертација одбрањена на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу посвећена је контрастивном проучавању општих лексичко-граматичких карактеристика српске и руске научно-техничке литературе. Истраживање научног функционалног стила спроведено је на материјалу централних жанрова оригиналне српске (и руске) научно-техничке литературе, а по узору на слична истраживања у совјетској стилистици. Питања теорије разматрају се у поглављу „Општа концепција функционалних стилова“ (Radić 1982: 8–21). Пре неголи наставимо, дужни смо учинити бар две-три напомене.

Прво, треба посебно нагласити да постоји мноштво контрастивних (руско-српских) радова који се донекле приближавају правим функционално-

42) У сербокроатистици, ширењу идеја генеративне граматике доприносе радови М. Ивић, М. Радовановића, као и радови домаћих англиста (В. Ивић, Р. Бугарски, О. Томић-Мишеска и др.). О томе је већ било речи у: Стојановић 1997: 566.

43) Критички осврт на теорију LSP дат је у: Стојановић 1996.

44) Шире о томе в.: Г. Бухман, Проучавање страног језика струке у нашој средини, Настава страног језика струке у средњем, вишем и високом образовању, Чачак, 1988, с. 154–158.

45) Питањима „стручних језика“ бави се и београдски часопис „Преводилац“.

стилистичким радовима. Међутим, код тих радова превагу имају, ипак, граматичка питања (нпр., Катанић 1987; Миленковић 1992) и лексиколошки и преводилачки проблеми (нпр., Савић 1979; Појатић 1983; Станковић 1989; Белокапић 1991; Рељић 1992; Алабурић 1992; Стојковић 1994 – шире о томе види у: Стојановић 2000^а: 225–229). Присуство оваквих радова може послужити као сигнал будућем истраживачу да је неопходна прецизна диференцијација контрастивне (функционалне) стилистике, с једне стране, и контрастивне (конфронтативне) граматике, лексикологије и теорије преводјења – с друге. Ма колико да су подаци теорије преводјења значајни за контрастивну (руско-српску) стилистику, њихова примена у стилистичким истраживањима мора бити строго ограничена (Стојановић 1997, 2000^а).

Друго, важно је уочити да главна „вододелница“, односно линија разграничења пролази између функционалне стилистике и стилистике ресурса. То је стога што прва проучава употребу, док је друга оријентисана на језичко-граматички систем и потенцијал језичких јединица у њему. Тако посматрано, рецимо, истраживање Б. Тошовића (1983) о морфологији глагола на материјалу руске и српске белетристичке литературе (монографски описано и у књизи *Stilistika glagola* 1995) представља типичан пример конотативне стилистике или контрастивне стилистике ресурса. Ту је функционалност језичких јединица и категорија остала на потенцијалном нивоу (уп.: Стојановић 2000^а: 225).

Треће, треба разграничити истраживања (рађена на материјалу нефикцио-

налних текстова) која спадају у област *историје књижевног језика* од истраживања функционално-стилистичких, односно оних која припадају историјској функционалној стилистици. Одређене тешкоће настају због тога што међу овде поменутим дисциплинама постоје додирне (чак и пресечне) тачке. Стриктним разграничавањем испоставља се да, рецимо, радови типа Луковић 1994 и Милановић⁴⁶ 1998 припадају *историји језика* и/или дијахроној *стилистичкој ресурса* (дакле, нипошто не спадају у домен функционалне стилистике). То је стога што се, као што је познато, задаци историје књижевног језика као дисциплине разликују од задатака историјске (функционалне) стилистике, на чему се овде нећемо задржавати.

Настављајући након учињених напомена преглед радова из области функционалне стилистике српског језика на предтекстуалном нивоу, поменимо и дисертацију А. Стојановића (1995), која је посвећена испитивању научног функционалног стила руског и српског језика на синтаксичком нивоу (синтакса просте и сложене реченице). Значај тог истраживања је у томе што се као материјал за анализу користе и оригинални и преводни српски текстови техничког профила, чиме се повећава поузданост резултата. Већој поузданости спроведеног истраживања допринела је и примена строге статистичке процедуре. У односу на сличне радове (нпр., Radić 1982), напредак је у томе што Стојановић настоји да одвоји функционалну стилистику од проблема преводјења, што постоји покушај да се закорачи у контекст шири него реченица-исказ, што

46) Има се пре свега у виду рад Милановић А., *Особине језика Новина Србских 1813–1822*. Магистарски рад, Београд, 1998. Уп.: Милановић 1998^а.

се језичке чињенице доводе у везу са стилским цртама научног стила и екстралингвистичким факторима (по узору на традиције пермске школе). Ту је, заправо, све подређено крајњем циљу – расветљавању неистраженог (српски научни текстови)⁴⁷⁾ помоћу онога што је више истражено или познато (руски научни текстови). Значај оваквих русистичких радова за домаћу србистику лежи у томе што они обједињују у себи развој (1) српске функционалне стилистике (с ослонцем на совјетске и руске традиције) и (2) домаће (функционалне) контрастивне стилистике. Осим тога, преко оваквих радова србистика добија и богат фактографски материјал за своја истраживања.

Међу ситнијим прилозима посвећеним опису појединих карактеристика функционалних стилова српског језика поменимо разматрања Стојановић⁴⁸⁾ 1984, 1989, 2000, 2000^a, Стојановић 1996^a, Стојановић 1999, Језик 1991, Silić⁴⁹⁾ 1996, 1997, 1997^a, 1997^b, 1997^v (још о понеком раду из домена функционалне стилистике српског језика на предтекстуалном нивоу види у: Тошовић 1988: 244–248; Чаркић 1995–1996, 2002).

2°. Већ смо раније напоменули да засебну групу чине радови посвећени питањима теорије и методологије функ-

ционално-стилистичких истраживања. Највећи допринос на плану популаризације стилистике код нас даје књига *Функционални сџилови* Б. Тошовића (1988). Та књига је – посебно за домаће србисте (и не само за њих) – постала, да тако кажемо, буквар функционалне стилистике. У првом поглављу књиге (*Сџилисџика. Сџил. Функционални сџил*) аутор даје кратак преглед развоја функционалне стилистике (од њених зачетака до краја 80-тих година). У том делу разматрања аутор углавном не тежи оригиналности властитог казивања (још увек не развија властиту концепцију) јер је заокупљен саопштавањем туђих резултата. Тек у другом делу књиге Тошовић настоји да експлицира (властиту) концепцију функционалних стилова у светлу теорије информација (с. 97–172). О значају поменуте књиге сведочи и чињеница да је каснијим истраживачима (углавном србистима) ова књига служила као једини извор за везу са руском школом функционалне стилистике. Тако, на пример, Н. Вуковић (2000: 115) наводи дефиницију појма „функционални стил“, коју је дала М. Н. Кожина, али уз српски цитат преузет из друге руке – из књиге Б. Тошовића (1998: 44). Не чита оригиналну руску литературу ни М. Луковић, па се свесрдно позива (уп.: Луковић 1996:

47) Иако усмерено на сагледавање научних текстова, конкретно истраживање (Стојановић 1995) не спада у (функционалну) стилистику текста, него представља типичан пример испитивања јединица предтекстуалног нивоа. То је стога што се овде уочава јача повезаност функционалне стилистике са граматичким системом и методологијом контрастивне лингвистике.

48) Рад прештампан у часопису „Преводилац“, Београд, 1985, бр. 4, с. 15–24. В. такође у часопису „Stylistyka“, Opole, 1995, IV, с. 185–203.

49) Као што је познато, Ј. Силић је недавно (1996, 1997, 1997^a, 1997^b, 1997^v) у часопису „Коло“ објавио серију написа о функционалним стиливима (загребачке варијанте) српског књижевног језика. Међутим, читалац тих написа мора бити крајње обазрив јер они садрже безброј паушалних оцена (то посебно важи за случај научног функционалног стила).

145) на секундарни, српски, извор – на књигу Б. Тошовића (1998), преузимајући (прећутно) од Б. Тошовића и скраћене ознаке за обележавање појединих функционалних стилова (нпр., АФС, КФС, НФС итд.). Једном речју, русиста Б. Тошовић (иако се не бави искључиво стилистиком, односно њоме се бавио углавном у првом периоду свог научног стваралаштва)⁵⁰⁾ оставио је неизбрисив траг у србистичкој литератури која третира теоријска⁵¹⁾ питања функционалне стилистике.

Теоријским питањима функционалне стилистике бавио се – узгредно и веома површно Н. Вуковић у књизи *Пуџеви стилистичке идеје* (2000). Одељак „Функционална стилистика“ заузима у тој књизи свега 7-8 страница мањег формата, при чему кључни термин (функционална стилистика) код Вуковића добија саркастични предзнак „тзв.“ (Vuković 2000: 112). Оно што је у том одељку поминуто о „тзв. функционалној стилистици“ (уз рецензентски благослов Р. Симића и М. Ковачевића) представља неуспелу компилацију, напабирчену из секундарног извора – књиге Б. Тошовића (1988). Осим тога, Вуковић се осмелио да (без довољно увида у литературу) проговори и о „uporednoj stilistici“ као лингвистичкој дисциплини, те је паушално устврдио да она „uglavnom, služi teoriji prevođenja“, односно да она, тобоже, „traži u različitim jezicima adekvatne parove riječi i izraza“

(Vuković 2000: 131). Називајући је (у оквиру истог пасуса) час „упоредна стилистика“ час „компаративна стилистика“, Вуковић заједно са својим рецензентом⁵²⁾ закључује да „uporedna stilistika, kao i mnogi stilistički projekti, nije daleko odmakla u svom razvoju i [...] da ona, možda, 'predstavlja nauku daleke budućnosti'“ (Vuković 2000: 132). Дужни смо рећи да се овде ради, заправо, не о „упоредној“ или „компаративној“ него о конфронтативној или контрастивној стилистици и да то уопште није „наука“, него је реч о засебном *аспекту* стилистичких истраживања – уп.: Кожина 1993: 23; Стојановић 1995; Стојановић 1997, 2000^{а)}). Осим тога, контрастивна стилистика није „далека будућност“ него „прошлост“ која у лингвистичком (русистичком) свету непрекидно траје бар 20–30 година (о томе сведочи и овај приказ русистичких радова).

Питањем теоријског разграничења појмова „функционални стил“ и „стручни језик“ бавио се А. Стојановић (1996). Аутор показује да ови појмови (и термини) припадају дијаметрално различитим лингвистичким доктринама (функционална стилистика на Истоку и теорија LSP на Западу). Термин „функционални стил“ углавном долази у радовима домаћих русиста (стилисточара), док термини „језик струке“, „стручни језик“, „стручни језици“ и „микројезици“ подразумевају, у својој суштини, приступ

50) Према властитом казивању, Б. Тошовић се углавном посветио семантици и синтакси (Jevtić 2000: 182).

51) Теоријским аспектима функционалних стилова Б. Тошовић је посветио и ове радове: Neka teoretska pitanja funkcionalnih stilova. – In.: Godišnjak SDPLJ, Titograd, 1986; Publicistički stil u sistemu funkcionalnih stilova. – In.: Jezik i stil sredstava informisanja, Sarajevo, 1991 и др.

52) Рецензент Р. Симић је још категоричнији: „Једна додуше периферна, и у научним круговима мало позната грана стилистике – аналитичка или поредбена – својим резултатима не афирмише нарочито...“ (Симић 2000: 10).

језику с позиција математичке теорије скупова (типично за поборнике теорије LSP и радове домаћих англиста и германиста). У једном каснијем раду (Стојановић 1998) аутор показује да су теоријско-методолошка питања функционалне стилистике уско повезана са проблемима њеног разграничења од осталих дисциплина које партиципирају у функционалној лингвистици. Стојановић долази до закључка да у српској средини питање теоријско-методолошког разграничења стилистике и прагматике спада у ред најактуелнијих (с. 319). То је стога што су последњих година поједини домаћи англисти – да ли због недовољне обавештености о лингвистичким струјањима са Истока или због уважавања само англосаксонске традиције у тумачењу појма „стилистика“ – покушали да лансирају тезу о својеврсној „експропријацији“ (функционалне) стилистике, односно да је подведу под појам „прагматика“. Питање односа стилистике и прагматике у српској лингвистици Стојановић детаљно образлаже у раду *Стилистика и прагматика в сербском языкознании* (Стојановић 1997^а).

У новије време на српском језичком подручју значајан допринос расветљавању појава из области функционалне стилистике даје и књига *Увод у стилистику* М. Чаркића (2002). Аутор описује, између осталог, историјски развој српске функционалне стилистике (с. 128–134), а такође даје опис појединих функционалних стилова (с. 143–223).

Најзад, треба рећи да у србистици има још истраживача који су се шире

бавили теоријским питањима стилистике. Међутим, таква теоријска промишљања⁵³⁾ о стилистици имају мало додирних тачака са функционалном стилистиком, те се на њима уопште не треба задржавати.

3°. За разлику од дијахроне стилистике ресурса која је начинила неколико крупнијих корака (мисли се на истраживања типа Луковић 1994, Милановић 1998, 1998а), историјска функционална стилистика је код нас у зачетку. Додуше, начињен је мали искорак у сфери дијахроног проучавања научног функционалног стила. Компаративно-ретроспективном анализом старијих штокавских текстова утврђено је да научни функционални стил српског књижевног језика настаје почетком треће четвртине XVIII века (Стојановић 1999^б, Стојановић 2000). Међутим, треба рећи да има и паушалних оцена о томе да је научни стил српског књижевног језика настао, тобоже, у XIX веку. Уп.: „Даничић је прави оснивач научног стила у српском књижевном језику“ (Симић 1997: 11). Произвољне изјаве наведеног типа ваља одбацити јер немају никакво научно покриће.

3. Стилистика текста на српском језичком подручју. Из стилистичке теорије је познато да стилистика текста „не представља јединствен правац [...] При томе објекат, предмет и метод анализе код једног дела истраживања стилистике текста исти су као код функционалне стилистике, а код другог – као код књижевне стилистике“ (Кожина 1993: 27). Међутим, на српском језич-

53) Овде мислимо на теоријска промишљања Р. Симића, који – углавном – на темељима Сосири и Белићевог учења пропагира неку врсту семиотичке стилистике (Simić 1991, Симић 1998, 2000). Своју оданост идејама Де Сосира и конзервативног Белића аутор је најјасније експлицирао у књизи: Р. Симић, *Ојшџа линџвистџика*, Београд, 2001.

ком подручју стилистика текста се, најчешће, једнострано тумачи, односно поистовећује само са књижевном стилистиком. Уп.: „Јасно је да модерна стилистика текста јесте књижевна стилистика“ (Вуковић 1999: 68; Vuković 2000: 110). Остављајући по страни књижевну стилистику (лингвистичку анализу фикционалног текста) као аспект изван оквира постављене теме у овој раду, задржаћемо нашу пажњу на ретким радовима (на материјалу српског језика) који спадају у (функционалну) стилистику текста. Већина тих радова настаје у оквиру међусловенске научне сарадње на пројекту „Соотношение стандартизованных (стереотипных) и свободных высказываний в различных типах текста славянских языков“ (носилац⁵⁴) тог пројекта је, почев од 1997. године, Катедра за руски језик и стилистику Државног универзитета у Перму, Русија).

У стилистичком проучавању српских нефикционалних текстова прве наговештаје интересовања за текстуални⁵⁵ ниво анализе срећемо у одељку „Међуреченични конектори“ (проучавање категорије везаности научног текста – Стојановић 1995: 311–321), као и приликом испитивања функционалне семантичко-стилистичке категорије „емоционалност“ (на материјалу српског филолошког

чланка – Стојановић 1996). Међутим, то су били само први кораци, па је још увек уочљива значајна окренутост јединицама предтекстуалног нивоа.

Озбиљнији продор у стилистици научног текста (жанр српског научног чланка) представља студија⁵⁶ о категорији „евалуација“ (Стојановић 1998, 1998^a). Новина је овде у томе што се анализа врши на материјалу *целих* текстова, што у традиционалној функционалној стилистици није увек био случај. У сличном маниру разматрају се питања композиције српских научних текстова (Стојановић 1999^a), проблем „елинизма/квазиелинизма“ у српском научном тексту (Стојановић 2000, Стојановић 2001) и питања научног текста у контексту (руске и српске) културе (Стојановић 2002). Посебна пажња се поклања питањима опште методологије истраживања текста (Стојановић 1999), проблемима контрастивне⁵⁷ стилистике (на руско-српском плану – Стојановић 1997, 2000^a), односу савремене стилистике према прагматици у српској лингвистици (Стојановић 1997^a), тумачењу језика као функционалног система (Стојановић 2001) и др.

Као што се из овог прегледа види, стилистичко проучавање *нефикционалне* српске литературе (углавном на материјалу целих научних текстова) на

54) Са српске стране, у пројекту учествују (почев од 1997. године) проф. Милосав Ж. Чаркић (језик српске поезије) и проф. Андреј Стојановић (научни функционални стил српског језика).

55) Као што је познато, текстуални ниво је поодавно у центру пажње српске лингвистике текста. О радовима из те области види у прегледном чланку М. Чаркића „Сербская лингвистика текста“, *Stylistyka* VI, Opole, 1997, 541–564.

56) Та студија је део колективног монографског описа стереотипног и креативног у тексту.

57) Конфронтативна стилистика текста (где се подразумева ишчитавање текста до краја) даје се више као наговештај предстојећих истраживања на руско-српском плану. Таква истраживања су веома захтевна у погледу методологије (интердисциплинарни приступ).

и експлицитном нивоу иницирају, као и у случају традиционалне функционалне стилистике, домаћи русисти под утицајем струјања са Истока. У вези с тим, долазимо до критичног питања: да ли је, можда, функционална стилистика некаква трећеразредна област, те се србисти (и домаћи стручњаци за општу лингвистику) због тога њоме не баве односно редовно је маргинализују? Одговор на ово питање даје оснивач пермске школе стилистике, Маргарита Кожина (1989). Аутор наглашава социјални значај проучавања функционалних стилова и овладавања нормама употребе говора у разним сферама језичке комуникације. Кожина убедљиво показује да *функционално-стилистичке норме употребе говора* (које се таложу у колективној језичкој свести) „представљају највиши ниво културе говора“ (Кожина 1989: 26; истицање у тексту је наше. – А. С.). Једном речју, и то је дефинитивно – функционална стилистика је највиши језички спрат. Стога нас уопште не изненађује чињеница да функционална стилистика у европској славистици (пре свега, у руској лингвистици) представља водећи, централни правац у оквиру стилистике као такве (о томе је већ било говора у: Стојановић 1997: 568). Нас много више „изненађује“ то да у дужем временском раздобљу Белићеве следбенике готово да и не занима „највиши ниво културе говора“ односно „највиши језички спрат“ (осим ако не сматрају да „језичко осећање“ или волунтаризам несоцијализираног исказа појединца значи „највиши спрат“), те га прећуткују и на све начине маргинализују.

И тако, значај анализираних радова домаћих русиста огледа се у томе што они у себи спајају (1) развој српске функционалне стилистике (са ослонцем на

руске традиције) и (2) развој домаће контрастивне (функционалне) стилистике. Актуелност тих радова је очигледна, пошто они могу (и треба) да послуже као снажан подстицај за отпочињање сличних истраживања на материјалу једног (српског) језика. Стога, сва контрастивно-стилистичка истраживања на предтекстуалном и текстуалном нивоу у смеру од руског ка српском језику треба наставити, јер је то у интересу развоја и обнове србистике, посебно у сфери културе говора. Међутим, права је штета што србисти немају навику да користе постојећи емпиријски материјал до којег се дошло контрастивно-стилистичким истраживањима (нпр., на руско-српском плану). Немају у сфери функционалне стилистике ни навику да се много обазире на искристалисану стилистичку терминологију, традицију водећих стилистичких школа нити на теоријска достигнућа научних претходника у протеклих пола века. Уместо тога, они своје несналажење у стилистичким токовима невешто правдају изјавама да је у стилистици „немогуће наћи и два аутора који заступају бар приближно иста гледишта“ (Симић 2000: 5), те да тобоже због тога треба „изградити сасвим нову платформу“ (принцип „без обзира на армију научних претходника ја [=Радоје Симић] почетком XXI века крећем у стилистици од нуле“).

Укажимо „телеграфски“ на перспективе развоја функционалне стилистике на српском језичком подручју. Немајући могућност (због ограниченог простора) да наведемо максимум могућих аспеката функционално-стилистичких истраживања српског језика, поменимо само неке од њих. На пример, проучавање номенклатуре функционалних семантичко-стилистичких категорија у разним

функционалним стиловима; анализа варирања композиције у зависности од циљева комуникације, жанровске диференцијације текстова; изучавање принципа развијања целог текста (нпр., кроз варијације понављања); теорија и пракса говорних жанрова (инвентаризација говорних жанрова, њихова типологија, одређивање карактеристика примарних и секундарних говорних жанрова, спецификум њиховог функционисања у разним сферама комуникације, њихова струк-

тура, степен и природа њихове стереотипности – уп.: Стојановић 2000^а: 226–227). Аспект контрастивно-стилистичког проучавања функционалних стилова на предтекстуалном нивоу већ је раније био поменут. Најзад, посебан аспект чини историјска стилистика као један од праваца функционалне стилистике. И да даље не набрајамо. Јасно је да нефикционални текстови српског језика са функционално-стилистичког аспекта текста чекају своје истраживаче.

99

summary

Σ Functional Stylistics In the Serbian Language Area

This paper represents a historical and analytical review of the development of the functional stylistics of the Serbian language, starting from 1950s. The fact is stated in domestic linguistics that the functional aspects of the study of style in non-fictional texts has been intensively developing since the 80s, primarily within the framework of contrastive research in Russian and Serbian. Special emphasis is put on the role of unfavourable factors in the development of domestic functional stylistics (the harmful activities of A. Belić, M. Ivić, R. Bugarski, who justified status quo in Serbian studies).

Литература

- Белић 1935: **Белић, Александар**. Стил и језик. – In: Наш језик. – Београд. – Година 111, св. 5. – С. 133–141.
- Белић 1952: **Белић, Александар**. О уједначавању у језику. – In: Наш језик. – Београд. – Књ. IV (н.с.), св. 1–2. – С.1–8.
- Белић 1949–1950: **Белић, Александар**. О лингвистици проф. А. Белића. – In: Јужнословенски филолог. – Београд. – Књ. XV111, св. 1–4. – С.1–37.
- Bugarski 1988: **Bugarski, Ranko**. Jezik struke kao lingvistička i pedagoška kategorija. – In: Nastava stranog jezika kao jezika struke u srednjem, višem i visokom obrazovanju. – Čačak. – S.20–26.
- Bugarski 1996: **Bugarski, Ranko**. Uvod u opštu lingvistiku (Sabrana dela / Ranko Bugarski; knj. 6). – Beograd: Čigoja štampa: XX vek. – 269 s.
- Вуковић 1999: **Вуковић, Ново**. Стилистика текста. – In: Српски језик. – Београд. – IV/1–2. – С. 51–70.
- Vuković 2000: **Vuković, Novo**. Putevi stilističke ideje. – Podgorica: Univerzitet Crne Gore, Nikšić: Jasen. – 235 s.
- Gajda 2000: **Gajda, Stanisław**. Stylistyka porównawcza języków słowiańskich. – In: Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. I (Redakcja naukowa Stanisław Gajda). – Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej. – Opole. – S. 201–207.

Стил 2002

- Ivić 1965: **Ivić, Milka**. Diskusija o učenju stranih jezika. – In: *Živi jezici*. – Knj. VII. – Br. 1–2. – S. 3–4, 36–37.
- Ivić 2001: **Ivić, Milka**. Pravci u lingvistici. 1, Deveto izd., dopunjeno poglavljem “Lingvistika u devedesetim godinama”. – Zemun: Biblioteka XX vek, Beograd: Čigoja štampa: Krug. – 310 s.
- Ivić 2001^a: **Ivić, Milka**. Pravci u lingvistici. 2, Deveto izd., dopunjeno poglavljem “Lingvistika u devedesetim godinama”. – Zemun: Biblioteka XX vek, Beograd: Čigoja štampa: Krug. – 290 s.
- Jevtić 1998: **Јевтић, Милош**. Ивићеви ранији и садашњи разговори. – Београд: Партенон. – 135 с.
- Jevtić 2000: **Jevtić, Miloš**. Izazovi Branka Tošovića. – Valjevo: Kej; Beograd: Beogradska knjiga. – 203 s.
- Jezik 1991: **Jezik i stil sredstava informisanja** (Odgovorni urednik Branko Tošović). – Sarajevo: Svjetlost. – 165 s.
- Jonke 1952–1953: **Jonke, Ljudevit**. O raznolikoj službi književnoga jezika. – In: *Jezik*. – Zagreb. – Sv. 4. – S. 100–105.
- Кожина 1968: **Кожина, Маргарита**. К основаниям функциональной стилистики. – Пермь: Перм. ун-т. – 251 с.
- Кожина 1983: **Кожина, Маргарита**. Стилистика русского языка. – Москва: Просвещение. – 223 с.
- Кожина 1987: **Кожина, Маргарита**. Стилистика текста в аспекте коммуникативной теории языка. – In: *Стилистика текста в коммуникативном аспекте* (Глав. ред. М. Н. Кожина). – Пермь: Изд-во Перм. ун-та. – С. 4–23.
- Кожина 1989: **Кожина, Маргарита**. О функциональных семантико-стилистических категориях в аспекте коммуникативной теории языка. – In: *Разновидности и жанры научной прозы. Лингвостилистические особенности* (Отв. ред. М. Я. Цвиллинг). – Москва: Наука. – С. 3–27.
- Кожина 1993: **Кожина, Маргарита**. Стилистика русского языка. – Москва: Просвещение. – Издание 3-е, переработанное и дополненное. – 223 с.
- Кожина 1996: **Кожина, Маргарита**. „Введение. Исходные теоретические позиции“ и „Глава 1. Соотношение стилистики текста со смежными дисциплинами“. – In: *Очерки истории научного стиля русского литературного языка XVIII–XX вв*, т. II, ч. I. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та. – С. 3–44.
- Кожина 1997: **Кожина, Маргарита**. Пути развития стилистики русского языка во 2-ой половине XX в. – In: *Stylistika VI*. – Opole. – С. 9–49.
- Luković 1994: **Luković, Miloš**. Razvoj srpskoga pravnog stila : prilog istoriji jezika i prava u Srbiji. – Beograd : Službeni glasnik, 1994. – 164 s.
- Луковић 1996: **Луковић, Милош**. Специјални стилови. – In: *Српски језик на крају века*. – Београд: Институт за српски језик с АНУ, Службени гласник. – С. 143–157.
- Маројевић 2000: **Маројевић, Радмило**. Српски језик данас. – Београд: ЗИПС. – 416 с.
- Милановић 1998: **Милановић, Александар**. Особине језика Новина Србских 1813–1822. – Магистарски рад. – Београд. – 184 с.
- Милановић 1998^a: **Милановић, Александар**. Вукова употреба контактних синонима у „Новинама сербским“. – In: *Српски језик*. – Год. 3, бр. 1–2. – С. 127–131.
- Mladenov 1980: **Mladenov, Mladen**. Novinarska stilistika. – Beograd: Naučna knjiga. – 287 s.
- Radić 1982: **Radić, Stamenka**. Osobnosti ruskog i srpskohrvatskog naučno-tehničkog jezika u oblasti nauke o materijalima sa posebnom analizom uticaja ruskog jezika na formiranje srpskohrvatske terminologije u ovoj oblasti. – Doktorska disertacija. – Zagreb. – 191 s.

- Radovanović 1986: **Radovanović, Milorad**. Sociolingvistika. – Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada: Dnevnik. – 304 s.
- Салимовский 2001: **Салимовский, Владимир**. Об изменениях в предмете функциональной стилистики в процессе ее развития. – In: Изменяющийся языковой мир: Тезисы докладов международной научной конференции (Пермь, Перм. ун-т, 12–17 ноября 2001 г.). – Пермь: Перм. ун-т. – С. 79–81.
- Silić 1996: **Silić, Josip**. Administrativni stil hrvatskoga književnog jezika. – In: Kolo. Časopis Matice hrvatske. – Br. 4, zima. – S. 349–358.
- Silić 1997: **Silić, Josip**. Književnoumjetnički (beletristički) stil hrvatskoga standardnog jezika. – In: Kolo. Časopis Matice hrvatske. – Br. 1, proljeće. – S. 359–369.
- Silić 1997^a: **Silić, Josip**. Znanstveni stil hrvatskoga standardnog jezika. – U: Kolo. Časopis Matice hrvatske. – Br. 2, ljeto. – S. 397–416.
- Silić 1997^b: **Silić, Josip**. Novinarski stil hrvatskoga standardnog jezika, Kolo. – U: Kolo. Časopis Matice hrvatske. – Br. 3, zima. – S. 495–513.
- Silić 1997^c: **Silić, Josip**. Razgovorni stil hrvatskoga standardnog jezika. – U: Kolo. Časopis Matice hrvatske. – Br. 4, zima. – S. 483–495.
- Simić 1991: **Simić, Radoje**. Uvod u filozofiju stila. – Sarajevo: Svjetlost. – 1. izdanje. – 333 s.
- Симић 1997: **Симић, Радоје**. Даничићев стил. – In: Српски језик. – Београд. – Бр. 1–2. – С. 5–13.
- Симић 1998: **Симић, Радоје**. Општа стилистика. – Београд: Друштво за неговање и проучавање српског језика. – 1. издање. – 314 с.
- Симић 2000: **Симић, Радоје**. Стилистика српског језика. I. Принципи стилске анализе, фоностилистика. – Београд: Филолошки факултет. – 220 с.
- Стојановић 1984: **Стојановић, Андреј**. Неодређеноличне реченице у научном стилу руског језика и њихови српскохрватски еквиваленти. – In: Зборник радова Педагошке академије за образовање васпитача предшколских установа. – Београд. – Бр. 8. – С. 115–125 (прештампано у: Преводац. – Београд. – 1985/ 4. – С. 15–24).
- Стојановић 1989: **Стојановић, Андреј**. Инклузивни императив у научном стилу руског и српскохрватског језика. – In: Јужнословенски филолог. – Београд. – xlv – С. 127–136.
- Стојановић 1995: **Стојановић, Андреј**. Синтаксичке одлике научног стила руског и српског језика у области технике. – Док. дис. – Београд. – 430 с.
- Стојановић 1996: **Стојановић, Андреј**. Об элементах эмоциональности в научной литературе (на материале сербского языка). – In: Slavica Tarnopolensia. Лабораторія славістичних студій Тернопільського державного педагогічного інституту. – Тернопіль. – № 3. – С. 5–15.
- Стојановић 1996^a: **Стојановић, Андреј**. Номинативные предложения в научной прозе русского языка (сравнительно с сербским). – In: Stylistyka. – Opole. – v – С. 313–322.
- Стојановић 1996: **Стојановић, Андреј**. Функционални стил и стручни језик (Уз питање о међусобном односу појмова). – In: Страни језик струке: зборник радова (Уредник Надежда Винавер). – Београд. – С. 36–54.
- Стојановић 1997: **Стојановић, Андреј**. Проблемы сопоставительной стилистики Югославии. – In: Stylistyka. – Opole. – vi – С. 565–574.
- Стојановић 1997^a: **Стојановић, Андреј**. Стилистика и прагматика в сербском языкознании. – In: Стилистика и прагматика: Тезисы докладов научной конференции (25–27 ноября 1997 года). – Пермь: Перм. ун-т. – С. 9–11.
- Стојановић 1998: **Стојановић, Андреј**. Авторская самооценка в аспекте стереотипизации (на материале сербской филологической статьи). – In: Текст: стереотип и творчество (ред. М. П. Котюрова). – Пермь: Изд-во Перм. ун-та. С. 75–106.

- Стоянович 1998^a: **Стоянович, Андрей**. Авторская самооценка в научной статье. – In: *Stylistyka*. – Opole. – VII. – S. 343–367.
- Стојановић 1998: **Стојановић, Андреј**. Актуелна питања методологије функционално-стилистичких истраживања словенских језика у српској средини. – In: Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини: међународни симпозијум поводом 120-годишњице Катедре за руски језик и 50-годишњице славистичког друштва Србије. – Београд: Филолошки факултет: Славистичко друштво Србије. – С. 313–320.
- Стоянович 1999: **Стоянович, Андрей**. Многочленные сложные предложения в научном стиле речи русского и сербского языков. – In: *Српски језик*. – Београд. – IV/1–2. – С. 511–520.
- Стоянович 1999^b: **Стоянович, Андрей**. Стереотипные компоненты архитектоники научного текста. – In: *Текст: стереотип и творчество в тексте*. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та. – С. 130–160.
- Стоянович 1999^c: **Стоянович, Андрей**. Гипотеза о становлении научного стиля сербского языка. – In: *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiana*. – Opole. – С. 337–351.
- Stojanović 1999: **Stojanović, Andrej**. Istraživanje teksta: o interakcijama. – In: *Stylistyka*. – Opole. – VII. – S. 193–204.
- Стоянович 2000: **Стоянович, Андрей**. Квазиэлитарный научный текст в аспекте стереотипизации. – In: *Стереотипность и творчество в тексте*. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та. – С. 224–261.
- Стоянович 2000^a: **Стоянович, Андрей**. Сопоставительная стилистика: современное состояние и аспекты изучения функциональных стилей русского и сербского языков. – In: V међународни симпозијум „Стање и перспективе напоредних проучавања руског и других језика“. Реферати. – Београд–Ниш: Славистичко друштво Србије: Филолошки факултет. – С. 222–229.
- Стојановић 2000: **Стојановић, Андреј**. Настанак научног стила српског језика. – In: *Рашка* (уредник Мирољуб Јоковић). – Рашка. – Бр. 34–35. – С. 97–110.
- Стојановић 2000^a: **Стојановић, Андреј**. Конкуренција језичких средстава у научном стилу српског и руског језика (на синтаксичком нивоу). – In: 29. међународни научни састанак слависта у Вукове дане („Конкуренција језичких средстава у српском језику и развој прозних врста у српској књижевности“). – Београд. – 29/1. – С. 275–285.
- Стојановић 2001: **Стојановић, Андреј**. О квазиелитизму научног текста. – In: *Зборник радова* (уредник Воја Марјановић). – Београд: Виша школа за образовање васпитача. – С. 142–150.
- Стоянович 2001: **Стоянович, Андрей**. Язык как изменяющаяся система. – In: *Изменяющийся языковой мир: Тезисы докладов международной научной конференции* (Пермь, Перм. ун-т, 12–17 ноября 2001 г.). – Пермь: Перм. ун-т. – С. 7–9.
- Стоянович 2002: **Стоянович, Андрей**. Научный текст в контексте культуры. – In: *Stylistyka*. – Opole. – XI.
- Tošović 1983: **Tošović, Branko**. Glagol kao konstituent književnoumjetničkog stila ruskoga jezika u poređenju sa srpskohrvatskim. – *Doktorska disertacija*. – Sarajevo. – 806 s.
- Тошовић 1985: **Тошовић, Бранко**. Контрастивно проучавање лингвостилистике руског и српскохрватског језика. – In: *Живи језици*. – Београд. – Vol. XXVII. – Br. 1–2. – С. 105–115.
- Tošović 1988: **Tošović, Branko**. Funkcionalni stilovi. – Sarajevo: Svjetlost. – 311 s.
- Tošović 1995: **Tošović, Branko**. Stilistika glagola. – Wuppertal. – 539 s.

- Чаркић 1995–1996: **Чаркић, Милосав**. Стилистика на српском језичком подручју – кратак историјски преглед. – In: Наш језик. – Београд. – Књ. XXX (н.с.), св. 1–5. – С. 109–121.
- Чаркић 1997: **Чаркић, Милосав**. Сербская лингвистика текста. – In: Stylistyka. – Opole. – VI. – С. 541–564.
- Чаркић 2002: **Чаркић, Милосав**. Увод у стилистику. – Београд: Научна књига. – 289 с.